

ЛЕКСИКО-СИНТАКСИЧНІ ПОВТОРИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ПОЕТИЧНІЙ МОВІ II ПОЛОВИНИ XX – ПОЧАТКУ XXI СТОЛІТТЯ

LEXICAL AND SYNTACTICAL REPETITIONS IN THE MODERN UKRAINIAN POETIC LANGUAGE OF THE SECOND HALF OF THE XX – BEGINNING OF THE XXI CENTURY

Тележкіна О.О.,

orcid.org/0000-0002-2953-7368

доктор філологічних наук,

професор кафедри мовної підготовки, педагогіки та психології

Харківського національного університету міського господарства імені О.М. Бекетова

Голтвеницька М.В.,

orcid.org/0000-0002-3130-271X

кандидат філологічних наук,

старший викладач кафедри педагогіки, української та іноземної філології

Харківської державної академії дизайну та мистецтв

У пропонованій статті розглянуто лексико-синтаксичні повтори як засоби увиразнення віршової оповіді. Актуальність вивчення названого стилістичного прийому зумовлена фрагментарністю й епізодичністю його розгляду в сучасній українській лінгвістиці.

Мета дослідження – визначити різновиди лексико-синтаксичних повторів і з'ясувати особливості їх реалізації у тканині українського поетичного тексту II половини XX – початку XXI століття.

Дослідники доходять висновку, що визначальну функцію в організації текстового простору вірша виконують лексико-синтаксичні повтори слів і словосполучень – анадиплосис, просаподосис, подвоєння. Анадиплосис (здвоювання, підхоплення, стик) як контактний повтор виступає засобом поелементного введення нової інформації. Це додатково зміцнює смислові зв'язки між віршовими рядками, що сприяє впотужненню внутрішньотекстової когезії. Оскільки раніше в науковій літературі йшлося про анадиплосис тільки як повтор слова в межах сусідніх віршових рядків, то зафіксовані зразки його реалізації в українських поетичних текстах досліджуваного періоду засвідчують розширення потенційних можливостей функціонування цієї стилістичної фігури.

Українські митці вводять різновиди дистантного повтору – просаподосису (кіклос, кільце) – в поетичний текст для виділення суб'єкта мовлення, посилення інтенсивності вияву ознаки, тривалості інтелектуальної дії. Він маніфестує структуротвірні й смислотвірні потенції й уможливорює збільшення художньо-естетичної цінності висловленого віршовим текстом.

Подвоєння (повторення) – найпростіший лексико-синтаксичний засіб, зреалізований у текстах української поезії досліджуваного періоду і як контактний, і як дистантний повтор. Така стилістична фігура має важливе стилістичне значення для впорядкування віршового полотна: зареєстрована величезна кількість зразків подвоєння свідчить про високу активність його вживання, а також значну продуктивність в експресивізації та інтенсифікації зображуваного.

Ключові слова: поетичний текст, стилістичний засіб, лексико-синтаксичний повтор, анадиплосис, просаподосис, подвоєння.

Lexical and syntactic repetitions as means of expression of the verse story are considered in the offered article. The urgency of studying this stylistic device is due to the fragmentary and episodic nature of its consideration in modern Ukrainian linguistic stylistics.

The aim of the research is to find out the peculiarities of the realization of lexical and syntactic repetitions in a Ukrainian poetic text of the second half of the XX - beginning of the XXI century.

The researcher concludes that the defining function in the organization of the textual space of the poem is performed by lexical and syntactic repetitions of words and phrases such as anadiplosis, prosapodosis and doubling. Anadiplosis (doubling, picking up and joining) as a contact repetition is a means of element-by-element introduction of new information which further strengthens the semantic connections between verse lines which contributes to the strengthening of intratextual cohesion. Since earlier in the scientific literature it has been about anadiplosis only as a repetition of a word within adjacent verse lines, the recorded examples of its implementation in Ukrainian poetic texts of the studying period show the expansion of the potential of this stylistic figure.

Ukrainian artists introduce varieties of distant repetition - prosapodosis (cyclos, ring) - in the poetic text to highlight the subject of speech, increase the intensity of the sign, the duration of intellectual action. It manifests structural and meaningful potentials and allows to increase the artistic and aesthetic value of the poetic text.

Doubling (repetition) is the simplest lexical and syntactic tool which is realized in the texts of Ukrainian poetry of the studying period both as a contact and a distant repetition. Such stylistic figure is an important stylistic significance for the organization of the poem: the registered huge number of examples of doubling indicates a high activity of its use, as well as significant productivity in the expression and intensification of the depicted.

Key words: poetic text, stylistic device, lexical and syntactic repetition, anadiplosis, prosapodosis, doubling.

Постановка проблеми. Важливою цариною української лінгвостилістики є вивчення повторів лексико-синтаксичної природи, зреалізованих у віршових текстах, оскільки вони відіграють важливу роль у викристалізуванні художньої побудови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на значну кількість розвідок, присвячених повторюваним елементам у тканині художнього, і зокрема поетичного, тексту, зокрема праці Н. Дяченко [1], Н. Журавльової [2], Т. Левчук [4], Л. Михайлюк [5–6], А. Мойсієнка [7–8], Л. Мужеловської [9], В. Олексенко [10], І. Синиці [11], І. Тарасинської [12], З. Тищенко [13] та ін., детальне розроблення стилістичних фігур, основу яких становлять лексико-синтаксичні повтори, не було здійснене. Така неувага до продуктивних, як засвідчують результати опрацювання фактичного матеріалу, стилістичних засобів видається невиправданою. З огляду на це, у роботі будуть описані стилістичні фігури, які ґрунтуються на лексико-синтаксичному повторі, адже «у художньо-композиційному плані вони виступають як особливий динамізуючий засіб поетичної ідеї, як своєрідний засіб мистецького розгортання відповідної теми» [7, с. 27].

Постановка завдання. Мета нашого дослідження – визначити різновиди лексико-синтаксичних повторів і з'ясувати особливості їх реалізації у тканині українського поетичного тексту II половини ХХ – початку ХХІ століття. Для досягнення окресленої мети необхідно схарактеризувати виокремлені стилістичні фігури за особливостями локалізації, формою і насиченістю вираження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Лексико-синтаксичні повтори становлять основу таких стилістичних фігур, як анадиплосис, просаподосис та подвоєння. Розглянемо кожен із виокремлених зображально-виражальних засобів.

Важливу роль в організації тканини поетичного тексту відіграє анадиплосис (здвоювання, стик, підхоплення) – контактний лексико-синтаксичний повтор, який зв'язує кінець одного мовленнєвого ряду з початком наступного.

За вислідами обстеження фактичного матеріалу були виділені види підхоплення за особливостями локалізації та насиченістю вираження.

За ознакою «просторового» розміщення зареєстровані зразки:

– у межах однієї строфи: *Волосся сиве, як льяне. / В її руках проста хустина, / хустина, як покров, дивна – / візьміть під неї і мене!* (А. Тимченко); *Нема нікого. Серед безнадій, / Де правду стоптано на пил безликий, / Лиш ти,*

мій друже, друже мій твердий, / Твердий добром душі. І тим великий (В. Забаштанський); *Пам'ятаю: йшла ти під вечір / І несла двоє відер води. / Колихалися стегна і плечі / Рівномірно – туди й сюди, / Туди й сюди* (М. Сом);

– на межі строф: *То струмочком, то рікою / Голос плинув і спішив. / Струн торкаючись рукою, / Ви торкалися душі. // І душа моя тремтіла, / Зарікалася й клялась... / Полишивши грішне тіло, / З Вашим голосом злилась* (В. Слапчук); *Рукою подати – і ліс, / зелене, лунке різнолистя / в якому пірнати і плисти / гілками увись і униз, // униз і увись. Ані їсти, / ні пити – по нім розплив-тись / до найнезнайоміших лисів, / до щонайт-ємніших, млистих...* (О. Різників);

– на межі різних віршів: *І <...> / Але мені всього йще замало: / Хлібів насущних і до хліба – сала. // 2 І хліб насущний. І до хліба – сало. / Живу і їм – цим на людей і схожа. / <...> / І дріб'язок своїх тяжких надбань – / То світові твоя єдина дань... / І та зведеться часом на поталу – / Усе, що я змогла, все, що всотала. // 3 Усе, що можна, в себе я всотала: / І схід, і захід, доторки й слова. <...>* (О. Тараненко). Здвоювання такого типу є традиційним у вінках сонетів, як наприклад, «Солов'ї і вишні» та «Весна Купідона» О. Ковальової, «Елегія осінньої струни» В. Баранова чи «Світло кохання» Я. Черногуза або у циклах, як-от у В. Симоненка «Русь».

За насиченістю вияву зафіксовані випадки вживання одиничного – *Груднево порожньо у кроні, / і крона рада і вороні, / що їй накарати летить / невідворотну чорну мить* (Л. Талалай); *Погладив і згадав: по той бік лампи, / По той бік лампи, по той берег лампи* (О. Забужко) – і подвійного анадиплосисів: *<...> Я посію роси / та й піду ув осінь, / з осені у зиму, / з зимки у весну / й знов посію роси / на мою кохану / й на мою Гуцульщину / ясну, / щоб землі – / світитися, / щоб усім – / любитися <...>* (Т. Мельничук) – фігура виконує функцію композиційного стрижня, навколо якого вибудовується твір; *<...> рівчак перекидається на яр, / яр перекидається на балку, / балка перекидається на річку – / біжить нестримна весняна вода, / аж каміння на дні гуркоче, / несе із верхів'їв усякі тріски* (В. Голобородько) – стик є смисловим і структуротвірним осередком вірша.

З огляду на те, що раніше в науковій літературі йшлося про анадиплосис тільки як повтор слова в межах сусідніх віршових рядків, то зафіксовані зразки його реалізації в українських поетичних текстах досліджуваного періоду засвідчують розширення потенційних можливостей функціонування цієї стилістичної фігури.

Різновидом повтору лексико-синтаксичного творення визначаємо і просаподосис. На відміну від анадиплосису, просаподосис (кіклос, кільце) – це дистантний повтор, при якому слово чи група слів, що вживається на початку віршового рядка, використовується і на його кінці.

Результати аналізу поетичних текстів, створених українськими митцями у II половині XX – на початку XXI століття, уможливили удокладнену характеристику цієї стилістичної фігури.

За специфікою локалізації складників у віршовому полотні розрізняємо:

– повторення тієї самої мовної одиниці в межах одного поетичного рядка: **Як тихо** на землі! **Як тихо!** / *Як нестерпно – без небес!* (В. Стус); **Прогонь**, людино, **темряву прогонь!** – / *Метелики летіли на вогонь* (М. Холодний) – горизонтальний кіклос;

– уживання компонента на початку одного рядка і його повторення в кінці наступного (суміжного): **Спи**, моя кохана, / *сном солодким спи* (В. Сосюра); **Продали** таланти, / *Совість продали.* / *В судах фоліанти – / З пліч і до поли* (Л. Закордонь) – діагональний кіклос.

З погляду інтенсивності вираження виявлені зразки горизонтального і діагонального просаподосису, що ілюструють можливість їх одиничного вияву, як-от: **Прости** мене, життя, **прости**, / *Що часом забував про диво* (Р. Третяков); **Карий кінь** подивиться на себе, / *Поцілує карого коня* (Л. Талалай); або більш насиченого, коли спостерігається нанизання повторюваних одиниць у суміжних рядках: **Дорога** наша – не була **дорога**, / *і шлях – не зоряний Чумацький шлях* (В. Затулівітер), що вказує на реалізацію подвійного кільця. Окрім того, виявлено зразки, де накопичення відбувається в окремих строфах: **Відведи** біду від мене, **відведи** / *на ялиці, на копиці, на сніги, / на заливани весною береги, / під каміння, під замшіння підклади.* / **Не веди** біду від мене, **не веди** / *на гостинців перехрестя, на торги, / де вона вчепиться може до других, / дорогих мені або й не дорогих.* / **Відведи** біду від мене, **відведи**, / *У ліси, у нетрі, в хаці заведи, / до ущелин, до печер, до нір глухих, / де немає ані щастя, ні біди, / де людей нема ні добрих, ані злих, / щоб ніхто за мене мучиться не міг* (О. Різників) – три строфи побудовані на основі кільцевого повторення дієслова в межах одного віршового рядка, яке супроводжується єдинопочатком першої і третьої строфи, які за смисловим наповненням протиставлені початковому рядку другої строфи, що загострює емоційне сприйняття зображуваного.

За допомогою кіклосу українські митці в поетичному тексті виділяють суб'єкт мовлення:

Прикрийся мідною горою, / сховай зухвалу голубінь. / Тінь – трембітає наді мною / і в кожен слід ступає тінь (В. Стус); **Вітряк** – об'їхати... **Вітряк** / *кружляє крилами, як вітер.* / *Як буря – то несамо вито.* / *Як затишно то – просто так* (О. Різників); посилюють інтенсивність вияву ознаки: *сніжинки у завії, / де початок всьому – сніг / і де кінець по всьому – сніг безперестанний, / і сніг, і біль, і сніг* (В. Кордун) – повторюваний іменник *сніг* перемишується з іменником *біль*, і виникає семантичне зрощення *сніг-біль* і *біль-сніг*, що посилює глибину передаваної ознаки; підкреслюють тривалість дії, зокрема інтелектуальної: – *За яром. Знаєте, по Дворянській... / – Знаю, – сказала. – Знаю. Навіть чудово знаю* (М. Бажан); **Думати** про вічність – **думати** / *про єгипетські піраміди, бронзові / бюсти будд, мармурові / колони з доричними ордерами* (М. Рябчук); чи гостроти психоемоційного стану: **Не маю** зла до жодного народу, / *До жодного народу в світі зла не маю, / Чому ж тоді все важчає мені / На світі жити в множині духовній?* (М. Вінграновський); **Сутеніє** в душі, **сутеніє**. / *Солов'ї полетіли з душі* (М. Холодний). Аналогічне функційне навантаження мають і інші розглядувані зображально-виражальні засоби.

Ще одним лексико-синтаксичним засобом є подвоєння (повторення) – найпростіша стилістична фігура, сутність якої полягає в «багаторазовому називанні одного й того слова чи словосполучення» [15, с. 41]. Як засвідчують наукові джерела, такий різновид повтору активно використовувався в народнопісенній творчості [3, с. 555], проте традиція вживати повторювані лексеми, словосполучення чи речення не перервалася і нині, що й підтверджують ілюстрації, дібрані з української поезії II половини XX – початку XXI століття.

Засвідчені в проаналізованих творах зразки подвоєння доцільно класифікувати за словотвірними властивостями, характером «граматичної реєстрації», контактністю розміщення.

Виокремлення різновидів подвоєння за їхніми дериваційними характеристиками уможливило та обставина, що окрім рядів, де повторюється те саме слово, трапляються такі, у яких компоненти ряду зазнали певних словотвірних змін:

– словотвірною немодифіковані: *якби знайти таку розколіну / як ото буває в німого лице... / то міг би я вгледіти / білої бурі білі зуби* (М. Воробйов); *Та тільки буде пахнути горілим, / Руан, Руан, твоє, Руан, ім'я* (Л. Костенко);

– словотвірною модифіковані:

о такі, у яких всі слова групи належать до однієї частини мови: *кажу ти поет / ти вилетів*

перед голубкою / ти **полетів** першим / ти **літав** перед найпершим Заповітом (В. Герасим'юк); **Стежка, стежечка, стежинка...** / **Ледь** іде старенька жінка: / бо з наплічником / це й вузлик / у долонях заскорузлих (О. Тараненко) – із позитивним емоційним наростанням; **Ганьбо! Ганебино! Ганьбище, ти над нами! / Твій віщий зір на нашому чолі, / Що нашими козацькими кістками / Проторохтиши в землі і по землі** (М. Вінграновський) – із негативним експресивним насиченням; **Вересневі тумани, туманці, туманища, / барикади згорнули свої прапори – / і стоїть уже осінь, за літечко вища, / шле йому із поклоном зозуленьки три** (Н. Поклад) – поєднання різних емоційних значень;

о такі, де слова, що утворюють ряд, належать до різних частин мови, і спостерігається повторення кореня: **Коли, ламкі, ламаються** кістки – / **Я ставлю свічку за упокій, / Щоб ти спокійно спав** (І. Жиленко) – обидві означальні лексеми стосуються однієї означуваної; **Печаль німа. Німують віти, / і м'яко стелить, мов навіки, / м'яким** вкриваючи, туман (Л. Талалай) – означальні лексеми характеризують різні означувані.

Два останні приклади ілюструють можливість формування ряду подвоєння зі слів, які належать до різних синтаксичних конструкцій, але при цьому мають спільний корінь. Наявність таких зразків уможливорює виділення різновидів досліджуваної фігури за характером «граматичної реестрації»:

– повторення слова, що стосується того самого означуваного: **А хмари у небі, як хвилі, / пливуть, і пливуть, і пливуть** (В. Сосюра) – входить до складу одного синтаксичного утворення; **Зачорніла ніч дощем. / Зачорніла. / І давно забутий щем / Розбудила** (Н. Черкес) – входить до різних синтаксичних утворень;

– повторення слова, що стосується різних означуваних: **В нагір'ї любові. В нагір'ї сумир'я – / вдивляймо вітчизну в пречисту Покров** (С. Сапеляк); **Все це дивно: кроки навпомацки / Й ті слова, що промовлені кимось, / Й ті проникливі тремтливі порухи, / Плетиво звуків, плетиво ліній** (В. Захабура) – зі збереженням тієї самої граматичної форми; **Ти зла, як дика груша при дорозі, / Ти – відьма мого серця. Я – тиран, / А ти мільйон тиранів** (М. Вінграновський); **Мертвим** хмелем заросли ворота. / **Мертве** листя **мертвий** вітер здер. / **Золотий метелик над городом / Натомився відганяти смерть** (І. Жиленко) – зі зміною граматичної форми.

Спостерігаються також випадки, коли фігуру подвоєння утворюють групи слів, що попарно

різняються граматичними формами: **Плач** за купавами, за кришталем. / **Плач** так, як **плачуть** вони за тобою (О. Ковальова); **І знічев'я** мисль **проймає** / після **вранішніх новин: / дні минають, все минає, / не минає** сучий син (В. Базилевський).

За ознакою контактності розміщення аналізована лексико-синтаксична фігура виявляється як повтор:

– контактний: **Ця осінь крізь тебе, ця осінь крізь тебе** тече, / ти нею **стаєш**, **наливаєшся** нею, як **овоч**. / **Заковтують** воду роти **приозерних печер, / щось стигне, щось зріє** у лоні **підземних родовищ** (Л. Хворост) – в одному рядку; **Сніг на віях. Правда і брехня. / Мить, що потім мрією стає. / Сніг, сніжок, сніжечок, сніження, / Сніженнятко, сніженняточко моє** (Д. Павличко) – у двох суміжних рядках;

– дистантний: **Зітхне** **востаннє** – і **замерзне** **жаль** **цей**. / **Остання** **вільха** **лист останній** **згубить** (С. Йовенко) – в одному рядку; **У полі спить зоря під колоском / І сонно** **слуха** **думу колоскову, / І сонна тиша сонним** **язиком / Шепоче** **саду сиву колоскову** (М. Вінграновський) – у межах кількох суміжних рядків однієї строфи; **Ліс мовчить** **про своє життя, – / і ми мовчимо** **про своє. // Це мовчання / простягається** **поміж нами / сніговою рівниною** (В. Кордун) – у межах кількох суміжних рядків суміжних строф; симетрично через певну кількість рядків (можливо в кожній строфі): **Ти мене любиш / Зоряно-тихо, / Ти мене любиш / Ніжно-прозора, / Ти мене любиш – / Трави при тихли. / Ти мене любиш / В світлих узорах <...>** (Н. Черкес) – за таким принципом побудовані усі строфи поетичного твору, де повторюваний рядок виступає основою, на яку нанизуються інша інформація, що деталізує основу; **Небо / яке завжди з нами / небо / з якого ми народилися в яке ми відійдемо / небо безмовне небо безвинне / небо безвихідне / небо таке безборонне таке безпощадне / небо безлисте як сад що зайшов у забутий сон** (В. Кордун) – у наступній строфі лексема **небо** повторюється через рядок, відповідно до структурно-композиційного рішення дві строфи, де повторюється цей іменник, становлять частину цілісного твору «Ноктюрн на одній струні».

Подвоєння такого зразка посилює вияв ознаки, переданої повторюваним словом, й уможливорює досягнення її граничного вияву:

– **Дві** **осені** сьогодні, / **дві** **учора. / Двома** **солила сун, / за дві** **молилась. / Дві** **осені** чекала, / **дві** **звикала / і слухала про дві по телефону, / двома** **поклала дріб'язок жєбращці. / Дві** **на роботі, / дві** **зі мною вдома – / тепер їх дві, тепер їх дві** **усюди, / бо ми не разом, в осені – не разом: / тобі своя,**

мені, виходить, інша. / Пішов і все. Ти відібрав багато. / Та ні, мабуть, усе ж лишив багато: / мене і ці **дві** осені холодні (А. Тимченко) – наскрізний повтор числівника підкреслює оригінальність авторського образу: числівник *два* виступає синонімом-замінником іменника *розлука*, а його повторення уможлиблює передання страждання ліричної героїні на найвищому емоційному рівні;

– Ти **переходиш** у пам'ять. / Я **переходжу** в осінь. / **Світ переходить** у пагін – / дощукі, дощукі просить... (В. Бойко) – граматично модифікований повтор дієслова *переходити* становить текстотвірний стрижень усієї віршової мініатюри, навколо якого розгортається смислова лінія: *ти – я – світ*.

Попередньо наведені приклади ілюструють можливість уживання в одному творі одного ряду подвоєння, тобто повторення того самого слова чи нанизування спільнокореневих слів. Однак були спостережені зразки уведення в поетичний текст відразу кількох рядів повторюваних лексем або сполук: **Чорне поле, чорні стріхи, небо чорне, / Чорні** лиця, **чорні** ноги, **чорний** крик – / *І так весь час, і так весь вік, / Доки тіло почерствіле не загорне / В чорну яму чорний чоловік* (М. Бажан); *А ще поету треба (відомо з давніх пір!) / Сорочку чисту, совість чисту і небрудний папір. / А совість наша – чиста. Сорочка чиста теж. / На чистому папері думки свої мереж* (М. Сом). Таке насичення повторюваними одиницями сприяє вияву особливої експресивної тональності, а комбінування різних виявів розглядуваного засобу в кількох рядках дозволяє створити виразну емоційно-смислову картину: **Осіnnий день, осінний день, осінний!** / *О синій день, о синій день, о синій!* / *Осанна осені, о сум! Осанна. / Невже це осінь, осінь, о! – та сама* (Л. Костенко) – відокремлений компонент повторюваного словосполучення (у перших двох рядках) звучить як відлуння, і завдяки цьому автор витворює не лише візуальний образ, а й аудіальний.

Подколи трапляються випадки поєднання контактного й дистантного розміщення компонентів: **Маріє, мріє, мрієчко** моя, / *Моя Марієчко тривожна, / Твоїм гірким, як світ, ім'ям / Мені звучить хвилина кожна* (М. Вінграновський); **Одна. Одна роки й роки, / одна, самотніше за біль** (Л. Талалай). Такий варіант уживання мож-

ливий тільки за умови реалізації кількох рядів аналізованої фігури.

Можливе також поєднання кіклосу й повторення: **Клялись і каляли** колись, / *і знов, покаявшись, клялись, / бо найсвятіші ідеали / усе життя своє шукали* (Л. Талалай), а також подвоєння й анадиплосису: *Україна тіка з України, / в Україні їй місця катма* (В. Базилевський). Таке переплетення фігур увиразнює семантико-смислове звучання поетичних рядків і посилює значеннєві акценти, створювані повторюваними елементами.

Проаналізовані зразки засвідчують, що всі стилістичні фігури можуть бути представлені різними частинами мови, а також різними синтаксичними сполуками, що вказує на їхній значний потенціал у віршовому тексті.

Наведені приклади розглянутих виражально-зображальних засобів підтверджують думку А. Hermann-Ruess про те, що «ядро повтору сприяє кращому сприйняттю висловлювання та логічності інформації» [15, с. 181], і ми цілком погоджуємося з таким баченням, оскільки названі стилістичні фігури сприяють активізації відповідних семантичних ознак тих компонентів, які їх утворюють, а отже, виявляють структуротвірні можливості й інтенсифікують поетичну оповідь.

Висновки. Із викладеного висновковуємо, що в українській поезії II половини ХХ – початку ХХІ століття активно представлені і продуктивно зреалізовані такі стилістичні одиниці, що ґрунтуються на лексико-синтаксичному повторі, як анадиплосис, просаподосис і подвоєння. Виявлена кількість зразків аналізованих фігур дає підстави стверджувати, що розглядувані різновиди лексико-синтаксичного повтору характеризуються високою частотністю вживання. Як засоби лексико-синтаксичного увиразнення й оздоблення поетичного полотна анадиплосис, просаподосис і подвоєння сприяють зміцненню внутрішньої текстової зв'язності, посилюють та експресивізують зображуване, а також маніфестують текстотвірні і смислотвірні потенції й уможлиблюють збільшення художньо-естетичної цінності висловленого віршовим текстом.

Логічним продовженням розпочатого дослідження вбачаємо у визначенні прагматичних функцій розглядуваних стилістичних засобів у поетичному і прозовому тексті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Дяченко Н., Войкіна Л. Повтори як риси ідіостилію Володимира Сосюри. *Науковий пошук: актуальні питання філології і журналістики*. 2015. Вип. 1. С. 32–36.
2. Журавльова Н. М., Мановицька А. Я. Повтор як експресивний засіб у поезії А. С. Малишка. *Вісник Запорізького державного університету*. 2001. № 1. С. 3–5.

3. Літературознавчий словник-довідник / Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів та ін. Київ: ВЦ «Академія», 1997. 752 с.
4. Левчук Т. Поетика повтору в поезії Володимира Свідзинського URL: <https://volyntext.eenu.edu.ua/index.php/volyntext/article/view/765/743>.
5. Михайлюк Л. М. Стилістичні функції повтору в поезії І. Драча. *Культура слова*. 1984. Вип. 27. С. 15–18.
6. Михайлюк Л. М. Стилістичні функції слово повтору в поезії Д. Павличка (Частинімовний аспект). *Збірник наукових праць Сумського педагогічного інституту*. Суми, 1998. С. 83–91.
7. Мойсієнко А. К. Повтор як динамізуюча одиниця (на матеріалі поезії Т. Г. Шевченка). *Українська мова і література в школі*. 1991. № 5. С. 57–61.
8. Мойсієнко А. К. Стилістичні функції повтору в поезії Тараса Шевченка. *Культура слова*. 1996. Вип. 46/47. С. 23–27.
9. Мужеловська Л. В. Повтор як стилістичний засіб творення експресії в поетичному мовленні Олександра Олеся. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2012. Вип. 12. С. 224–229.
10. Олексенко В. Повтор у поетичному мовленні Л. Костенко і В. Симоненка URL: ekhsuir.kspu.edu/.../Повтор.
11. Синиця І. А. Лексичний повтор як засіб реалізації семантичної зв'язності тексту. *Мовознавство*. 1994. № 2–3. С. 56–60.
12. Тарасинська І. І. Повтор як стилістичний засіб у поезії Т. Г. Шевченка. *Проблеми зіставної семантики: збірник наукових статей*. Київ: Видавництво КНЛУ, 1997. С. 320–322.
13. Тищенко З. Р. Семантико-функціональні особливості повтору в поезії Тараса Мельничука. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філологія»*, 2017. Вип. 77. С. 119–123.
14. Hermann-Ruess A. *Emotionale Rhetorik: Mit Worten begeistern, beeindrucken, berühren*. Offenbach: GABAL Verlag GmbH, 2014. 224 s.
15. Plett H. *Einführung in die rhetorische Textanalyse*. Hamburg: Buske Verlag, 2001. 154 s.

УДК 81'37:003 074

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.22.2.8>

**СЛОВО ЯК ЗМІНА ДІЙСНОСТІ: ДО ПРОБЛЕМИ ЗІСТАВНИХ
ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИХ МАНІПУЛЯЦІЙ (ГАРАНТУВАТИ ЧИ ЗАПЕВНИТИ,
TO GUARANTEE OR TO ASSURE?)**

**THE WORD AS A CHANGE OF REALITY: TO THE PROBLEM OF COMPARATIVE
LEXICAL - SEMANTIC MANIPULATIONS (TO GUARANTEE OR TO ASSURE?)**

Фаріон І.Д.,

orcid.org/0000-0002-5368-2055

доктор філологічних наук, професор,

доцент кафедри української мови

Інституту гуманітарних та соціальних наук

Національного університету «Львівська політехніка»

У статті здійснено лексико-семантичний аналіз двох лексичних одиниць у їхніх маніпуляційно протиставних значеннях як *гарантії безпеки* чи *запевнення безпеки* / *guarantee* or *security assurances* (*гарантувати* чи *запевнити*, *to guarantee* or *to assure*?) в українськомовному та англійськомовному текстах міжнародного договору – Будапештського меморандуму. Побіжно залучено російськомовний та французькомовний переклад з опорним словом *гарантії*, а не *запевнення*. Розкрито позамовні чинники лексико-семантичної маніпуляції лексем *guarantee* / (*security*) *assurances* в англійській мові в контексті трактування політичних українських та геополітичних реалій, а також доведено потребу однозначної термінологічної номінації в дипломатичній мові, що конструює реальність.

Способом лексико-семантичного аналізу доведено, як маніпулятивне трактування значення словосполучення *security assurance* в англійськомовному тексті Будапештського меморандуму ставить під сумнів правочинність меморандуму і вможливує не лише завести війну в Україну, а порушити безпеку в усьому світі. Основну увагу зосереджено на позамовних чинниках, що визначають характер лексико-семантичної маніпуляції, через що слово стає хибним конструктом, а не елементом адекватної міжнародної комунікації.

З огляду на системне маніпулювання лексичними одиницями в політичному дискурсі через зумисне відвернення від їхніх правдивих значень, вмотивовано потребу точкового лексико-семантичного аналізу кожної окремої групи лексем в дипломатичному дискурсі як кодів суспільно-політичного життя України, що опинилася в епіцентрі світової турбулентності.